

ATELIER

HANNIBAL BOOKS

ATELIER

STEPHAN VANFLETEREN

HANNIBAL BOOKS

TEKST

Ilja Leonard Pfeijffer

HANNIBAL

— Ilja Leonard Pfeijffer

HANNIBAL BOOKS

Oud licht

1

Een van de eerste beeldende kunstenaars in de geschiedenis wiens naam wij kennen, is Pheidias, de zoon van Charmides, uit Athene. Hij is de beeldhouwer van de sculpturen van het Parthenon op de Akropolis. Zijn reliëfs van de metopen en het fries werden eeuwenlang beschouwd als het stralend witte hoogtepunt van de grootse stille en krachtige eenvoud die men met fluisterend ontzag klassiek noemde en die de mensheid als onevenaarbaar voorbeeld werd voorgehouden, totdat er rond het midden van de negentiende eeuw een verontrustende ontdekking werd gedaan. Er werden verfresten gevonden op het blanke marmer, hetgeen na gedetailleerd onderzoek van vergelijkbare verfresten op vergelijkbare Oud-Griekse sculpturen leidde tot de uiterst ongemakkelijke maar onontkooombare conclusie dat de zo gretig bewonderde en geïmiteerde ingetogenheid van de witte reliëfs in werkelijkheid het canvas had gevormd voor uitbundig en bont beschilderde decoraties. De veronderstelde maagdelijkheid van het ongenaakbaar witte classicisme van Winkelman en Canova bleek een door de tijd afgewassen restant van een bonte kermis van lawaaiige religiositeit. De neoclassicistische schilder Lawrence Alma-Tadema was een van de eersten die het aandurfde om de herontdekte kleurigheid een plaats te gunnen in zijn natte droom van het verleden. Op zijn schilderij *Pheidias and the Frieze of the Parthenon* (1868) toont Pheidias zijn schokkend veelkleurige creatie aan leden van de Atheense elite.

De ontdekking van de verfresten op de sculpturen van Pheidias nodigt uit om op een andere manier te denken. We zouden de vraag kunnen stellen waarom de reliëfs beschilderd waren. Maar de interessantere vraag is waarom men zich al die moeite heeft getroost om de schilderijen van reliëf te voorzien. Met verf op een plat oppervlak zou men die afbeeldingen sneller en aanzienlijk goedkoper hebben kunnen realiseren. In plaats van ons af te vragen waarom de verfkwaast is gehanteerd bij de creatie van sculpturen, moeten we onszelf de vraag stellen waarom men zich op hard gesteente met beitels en boren in het zweet heeft gewerkt om een schildering te maken. De vraag stellen is hem beantwoorden. Het reliëf voegt schaduwen toe aan de schildering, en niet de statische, geschilderde donkerschakeringen die voor schaduwen moeten doorgaan, maar levende schaduwen, die over de schildering kruipen met het veranderende licht van de uren en de seizoenen. Pheidias, een van de eerste kunstenaars die wij kennen bij naam, was een kunstenaar van het licht.

Het zou een definitie kunnen zijn van de fotografie: de kunst van het licht. Fotonen reageren met de gevoelige plaat en manifesteren zich als materie. De vergankelijkheid van de sluitertijd, die wordt gemeten in fracties van seconden, stolt tot een tastbare reproductie van de lichtval op dat moment. Het is allemaal al eerder en vaker gezegd. ‘Waar licht is, kun je foto’s maken’, aldus de handzame samenvatting van Alfred Stieglitz. John Berger noemde tijd en licht de beide grondstoffen voor de fotografie. “Het licht maakt de foto’s”, zei George Eastman. “Omhels het licht. Bewonder het. Bemin het. Maar het allerbelangrijkste is het licht te leren kennen. Wie het licht kent, kent het geheim van de fotografie.”

Dit boek met de toepasselijke titel *Atelier*, dat uitsluitend studio-fotografie bevat en dat een overzicht biedt van het intensieve artistieke onderzoek dat de meermaals gelauwerde Belgische fotograaf Stephan Vanfleteren gedurende de afgelopen twaalf jaar heeft verricht in het daglichtatelier van zijn huis, vertelt een verhaal over licht. Hoewel alle foto’s ter wereld over licht gaan, is dat zelden duidelijker en nadrukkelijker het geval dan op deze atelierfoto’s. Soms hebben zij geen enkel ander onderwerp dan het licht. Wanneer er een mens, een dier of een ding in het kader is gevangen, is het schijnbare onderwerp van de foto in werkelijkheid slechts een brandpunt van de lichtval. Op bijna alle foto’s ter wereld is te veel te zien, waardoor ze net zo betekenisloos zijn als de werkelijkheid. De dagelijkse realiteit bestaat uit afleiding en foto’s die een momentopname willen zijn van die realiteit, kopiëren de façade van zinloosheid die wij voor de werkelijkheid houden. Afleiding maakt blind. Deze fotografische beeidroman over het licht is het resultaat van een twaalf jaren durende zoektocht naar de stille waarheid die door de luidruchtige werkelijkheid aan het zicht wordt onttrokken.

“Fotografie leert ons oog te hebben voor het gewone”, zei David Bailey. Dorothea Lange heeft het nog beter gezegd: “De camera is een instrument dat mensen leert te kijken zonder camera.” De foto’s van Stephan Vanfleteren die in dit boek zijn bijeengebracht, gaan nog een stap verder dan dat. Zij leren ons de werkelijkheid zien door de werkelijkheid nauwkeurig opnieuw te construeren vanuit met concentratie en precisie gebeeldhouwd en geboetseerd licht. Alle afleiding wordt geëlimineerd om ruimte te geven aan de stilte. Als we goed luisteren, horen we het licht zachtjes zingen.

Vanfleteren zelf spreekt altijd over ‘oud licht’, wanneer hij het licht wil beschrijven dat op een bewolkte dag bezit neemt van zijn studio. “Ik noem het licht oud omdat het in tegenstelling tot artificieel flitslicht van de zon afkomstig is en al 500 seconden onderweg is. Door breking en buiging op zijn tocht arriveert het licht ‘vermoeid’ in mijn atelier. Daarnaast is het licht ook door de oude meesters gezien en vastgelegd”, vertelde hij mij. “Het is hetzelfde licht dat ooit binnenviel in schildersateliers in Italië, Holland of Spanje. Na eeuwen is dat licht nog steeds betoverd.”

“Hoe meer schilderijen je ziet, hoe beter je wordt als fotograaf”, zei Robert Mapplethorpe. Vanfleteren's liefde voor het oude licht verraadt doorleefde kennis van de traditie. Hij is in gesprek met de meesters uit vervlogen tijden. Elk van de foto's in dit boek is een weerspiegeling van waarheden die in het verleden zijn gevonden en een antwoord op vragen die al eeuwen worden gesteld. Waarheid manifesteert zich als controle over de vorm. “Compositie is de krachtigste manier van zien”, zei Edward Weston. Door middel van totale controle over de compositie van zijn lichtsculpturen zet Vanfleteren het onderzoek voort dat eeuwen geleden door de grootste schilders in gang is gezet.

Als je op een zaterdagmiddag de markt op loopt van Veurne en willekeurige voorbijgangers een pluizige microfoon onder de neus duwt om hun mening te vragen over het wezen van de fotografie, zal de overweldigende meerderheid van de ondervraagden antwoorden dat foto's weergaven zijn van de werkelijkheid, die het vluchtige moment bevroren en vastleggen voor de eeuwigheid. Er is geen extremistischer weerwoord op deze algemeen gangbare opinie denkbaar dan de atelierfoto's van Vanfleteren die in dit boek zijn verzameld. Niets zou verder af kunnen staan van de bevroren spontaneïteit van snapshots van vervluchtigende ogenblikken dan deze doordachte en tot in elk detail gecomponeerde spiegels van het oude licht van de oude meesters.

HANNIBAL 3 BOOKS

Ik heb meer dan eens de eer gehad om door Stephan Vanfleteren te worden geportretteerd. Ik heb voor hem tussen boomwortels gestaan in Leiden en voor een afgebladderde deur in Genua. Eenmaal was ik te gast in zijn atelier in Veurne, tegenover de Sint-Niklaaskerk. Dat gebeurde op eerste kerstdag van het jaar 2015, toen ik in de buurt was, omdat ik die avond mocht optreden in Cultureel Centrum Casino te Koksijde in het programma ‘The Pursuit of Happiness’ van Behoud de Begeerte. Mijn partner Stella vergezelde mij. Ze had zich er al maanden op verheugd om mij te zien optreden en vooral om de beroemde fotograaf, wiens werk zij bewonderde, aan het werk te mogen zien.

“Mijn huis is ooit een ‘sterfhuuse’ geweest”, vertelde Stephan ons, “en mijn atelier was achtereenvolgens een drukkerij, bankgebouw en een turnzaal. Het is op het zuiden gelegen, terwijl kunstenaarsateliers om goede redenen in de regel op het noorden zijn georiënteerd. Maar het is dus nooit als een atelier bedoeld geweest. Bij het zonlicht van de zomer is het zo goed als onbruikbaar. Maar in de andere seizoenen ervaar ik de zuidelijke ligging als een geschenk, want het licht leeft, danst, verrast mij en daagt mij uit. In mijn studio zie ik hoe met ieder uur het jaar verstrijkt. Het licht verplaatst zich. Als ik een willekeurige foto zie die ik in mijn atelier heb gemaakt, kan ik aan de lichtval aflezen

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

A photograph of a person's back and arm resting on a blue cushion against a dark background. The person is lying on their side, with their back to the camera. The skin is pale and the lighting is soft, highlighting the contours of the back and the texture of the blue fabric. The background is a solid, dark color.

HANNIBAL BOOKS

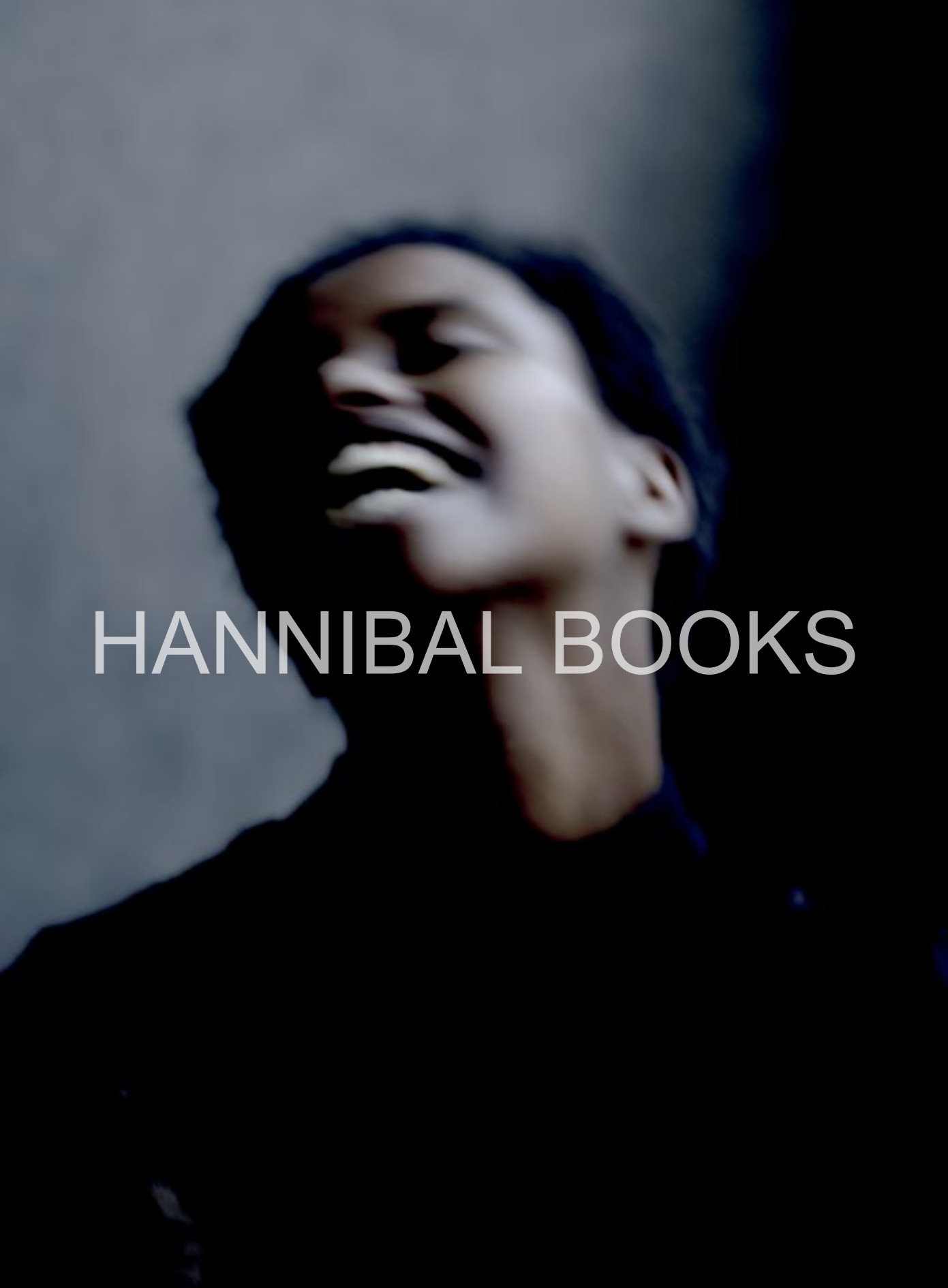
HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

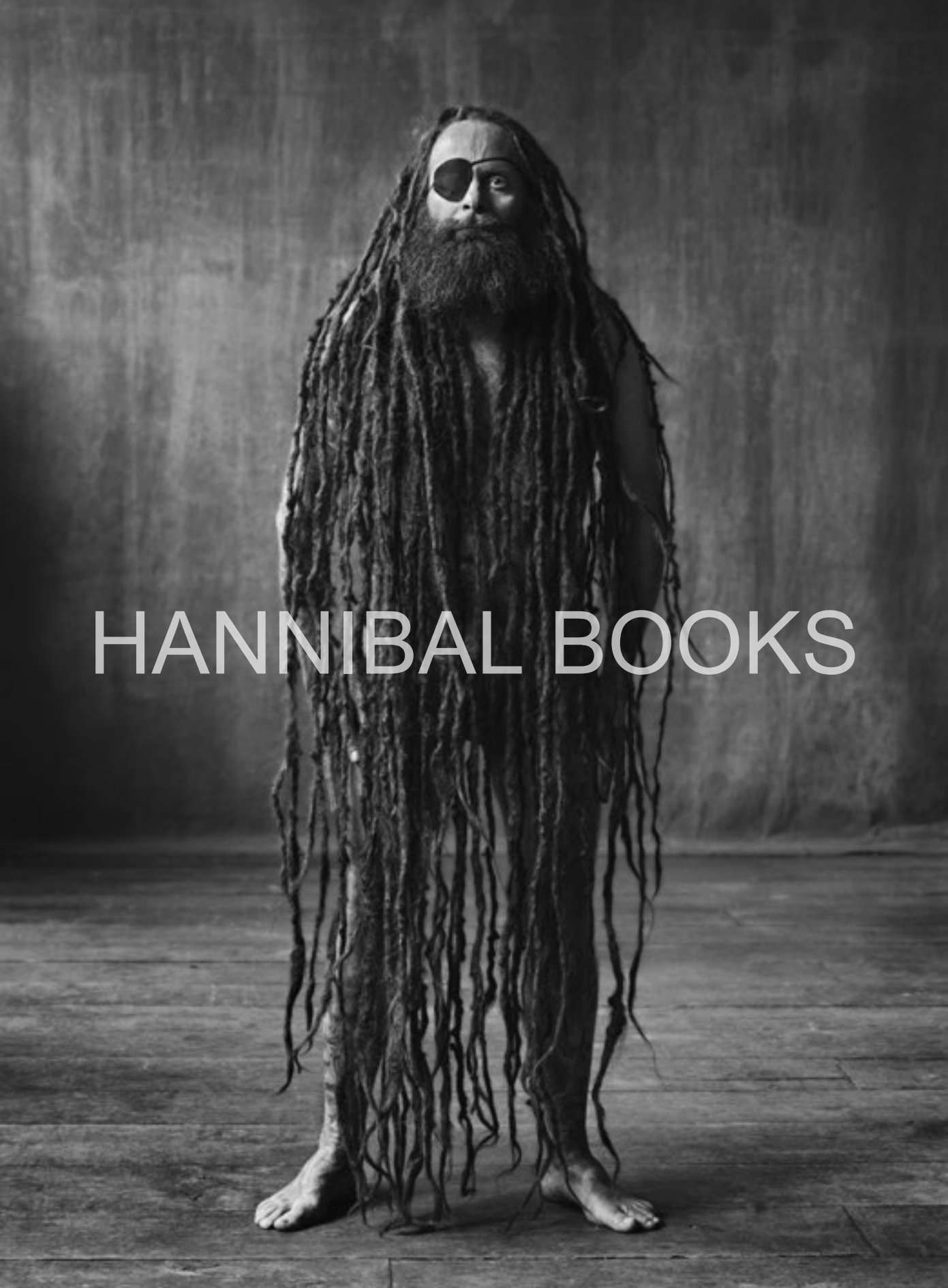
HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

HANNIBAL BOOKS

COLOPHON

IMAGES

© Stephan Vanfleteren, 2023

© Hannibal Books, 2023

www.hannibalbooks.be

TEXT

Ilja Leonard Pfeijffer

HANNIBAL

DUTCH EDITION

ISBN 978 94 6466 655 7

D/2023/11922/38

NUR 653

TRANSLATION

Elise Reynolds (Dutch-English)

Alain van Crugten (Dutch-French)

ENGLISH EDITION

ISBN 978 94 6466 656 4

D/2023/11922/39

NUR 653

COPYEDITING

Françoise Osteaux (French)

Derek Scoins (English)

PROJECT MANAGEMENT

Hadewych Van den Bossche

FRENCH EDITION

ISBN 978 94 6466 657 1

D/2023/11922/40

NUR 653

ART DIRECTION

Stephan Vanfleteren

DESIGN

Johan Jacobs & Stephan Vanfleteren

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording or any other information storage and retrieval system, without prior permission in writing from the publisher.

PRINT

robstolk®, Amsterdam, The Netherlands

BINDING

Matthys Group, Turnhout, Belgium

Brepols, Turnhout, Belgium

PREVIOUS PUBLICATIONS BY STEPHAN VANFLETEREN

Flandrien (Hannibal Books)

Elvis & Presley (Hannibal Books)

Belgium (Hannibal Books)

Portret 1989–2009 (Lannoo)

Atlantic Wall (Hannibal Books)

En avant marche! – Over majorettes, harmonies, fanfares en andere blaasorkesten (Hannibal Books)

Façades & vitrines (Hannibal Books)

MMXIV (Hannibal Books)

Charleroi – Il est clair que le gris est noir (Hannibal Books)

Placet hic requiescere musis 1816–2016 (Hannibal Books)

SurfTribe (Hannibal Books)

Present (Hannibal Books)

Dagboek van een fotograaf – Coronawandelingen (De Bezige Bij)

Collegium Vocale Gent (Hannibal Books)

PUBLISHER

Gautier Platteau

www.stephanvanfleteren.com

HANNIBAL BOOKS